

Litteratur

- Barad, Karen, 2007. *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham: Duke University Press.
- Coetzee, J. M., 1999. *The Lives of Animals*. Princeton: Princeton University Press.
- Critchley, Simon, 1992. *The Ethics of Deconstruction: Derrida and Levinas*. Oxford: Blackwell.
- Derrida, Jacques, 1967. "Violence et métaphysique: Essai sur la pensée d'Emmanuel Levinas", i *L'écriture et la différence*. Paris: Éditions du Seuil.
- Enroth, Henrik, 2021. "Declarations of Dependence: On the Constitution of the Anthropocene", *Theory, Culture & Society* 38(7/8), s. 189–210.
- Enroth, Henrik, kommande. *The Revolt Against Form*.
- Fisher, Roger & and Ury, William, 1981. *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In*. Boston: Houghton Mifflin.
- Gray, John, 2021. *Feline Philosophy: Cats and the Meaning of Life*. London: Penguin.
- Latour, Bruno, 2018. *Down to Earth: Politics in the New Climatic Regime*. Cambridge: Polity Press.
- Paglia, Camille, 1990. *Sexual Personae: Art and Decadence from Nefertiti to Emily Dickinson*. New Haven: Yale University Press.
- Sennett, Richard, 1977. *The Fall of Public Man*. New York: Alfred A. Knopf.

Calmfors, Lars m.fl. (Fredrik N G Andersson, Peter Englund, Martin Flodén, Rikard Forslid, Jesper Hansson, Stefan Ingves, Erik Jones, Lars Jonung, Johannes Lindvall, Magnus Lundgren, Jonas Tallberg, Karl Walentin, Pehr Wissén), 2025. *Dags för euron?* Stockholm: Stiftelsen Fritt Näringsliv.

Anmälan av Jonas Grafström

Vid folkomröstningen om euron den 14 september 2003 fattades 23 dagar till min artonårsdag som inföll först i början av oktober. I Norrbottens län röstade 70 procent nej till euron (val.se). Hur den egna rösten hade fallit går inte att avgöra i efterhand, och någon tydlig uppfattning i frågan har jag inget minne av att jag hade vid den tiden.

Jonas Grafström är doktor i nationalekonomi och vice VD på Ratio – Näringslivets forskningsinstitut.
E-post: jonas.grafstrom@ratio.se

Ekonomisk politik rör sig inte i cirklar, men vissa frågor finner vägen tillbaka. Drygt två och ett halvt decennier senare är förutsättningarna andra och möjligen finns det skäl att på nytt pröva argumenten för och emot ett svenskt medlemskap i valutaunionen på nytt, i alla fall tycker Stiftelsen Fritt Näringsliv det som med Lars Calmfors vid rodret tagit fram en 537 sidors utredning där 14 författare bidrar med olika vinklar.

Antologin *Dags för euron?* samlar tretton kapitel där nationalekonomer och statsvetare belyser frågan om ett svenskt euromedlemskap ur flera perspektiv såsom stabiliseringspolitik, handel och produktivitet, finanspolitik, finansiell stabilitet samt politiskt inflytande inom Europeiska unionen. Upplägget är analytiskt snarare än polemiskt. I stället för att argumentera genom retoriska kontraster prövas eurofrågan genom ekonomisk teori, empiriska studier och institutionell analys.

Antologin inleds av Lars Calmfors med "Dags för euron?" och han återkommer senare med "Finanspolitik, interndevalveringar och finanspolitiska transfereringar som ersättning för egen penningpolitik vid ett euromedlemskap". Däremellan behandlar Rikard Forslid de realekonomiska handelseffekterna i "Hur påverkas handel och produktivitet av euron?", Jesper Hansson analyserar konjunkturmönster i "Hur synkroniserad är konjunkturen i Sverige med den i euroområdet?" och Karl Walentin ställer den direkta jämförelsen i "Hur mycket bättre är Riksbankens penningpolitik för Sverige än ECB:s?". Martin Flodén tar sig an växelkursens roll i "Kronan och konjunkturen".

De offentliga finanserna och de finansiella strukturerna ges betydande utrymme. Fredrik N G Andersson och Lars Jonung diskuterar riskerna i "Kommer Sverige att få betala för euroländernas höga offentliga skuldsättning vid ett euromedlemskap?". Peter Englund och Pehr Wissén analyserar institutionella och stabilitetsrelaterade frågor i "Euron, det finansiella systemet och bankunionen". Tillsammans ger kapitlen en bred genomlysning av hur riskdelning, skuldansvar och finansiell integration påverkar kalkylen.

Den politiska dimensionen behandlas i flera bidrag. Erik Jones sätter in frågan i ett integrationsperspektiv i "European Political Integration and the Politics of Monetary Union". Magnus Lundgren och Jonas Tallberg diskuterar valutaunionens roll i "Euron som integrationsmotor", och Magnus Lundgren fördjupar analysen i "Påverkar ett medlemskap i valutaunionen Sveriges inflytande i EU?". Johannes Lindvall bidrar med "Ett nytt beslut om euron", och antologin avslutas med "Om att ansluta sig till euron" av Stefan Ingves, där processen kring ett eventuellt inträde sammanfattas.

Antologin är i hög grad ekonomiskt orienterad, även om flera statsvetare medverkar. Tyngdpunkten ligger på makroekonomiska samband och långsiktiga välfärdseffekter. Om ambitionen är att påverka opinionen i en mer EMU-positiv riktning uppstår en kommunikativ utmaning. De samhällsekonomiska argumenten är i stort sett välkända: minskade transaktionskostnader, ökad handel, potentiellt högre produktivitet och därmed en något högre bruttonationalprodukt

över tid. I en aggregerad kalkyl framstår ett medlemskap som förenligt med ökad materiell välfärd. Det är dock inte om aggregatet som väljarna måste övertygas utan om den egna plånboken som kan vara väsentligt väsensskild från totalen.

Problemet är att politiska beslut inte enbart avgörs på basis av aggregerade utfall. Bruttonationalprodukt är ett mått på samlad produktion, inte på individuell välfärd eller fördelning. En reform kan vara positiv i genomsnitt och samtidigt uppfattas som negativ av betydande grupper. För den enskilda väljaren är den relevanta frågan inte om landets totala inkomster stiger marginellt, utan hur den egna inkomsten, sysselsättningen och den ekonomiska tryggheten påverkas. En för alla och mer för mig. Därför, tror jag, att argument som bygger på procentuella förändringar i BNP ofta har begränsad mobiliserande kraft.

Brexit illustrerar mekanismen. De flesta ekonomiska bedömningar pekade på negativa effekter för Storbritanniens samlade ekonomi. Det hindrade inte en majoritet från att rösta för utträde. För många vägde andra värden tyngre än prognoser om långsiktig tillväxt. På motsvarande sätt kan stöd för protektionism bestå trots att den genomsnittliga inkomsten sjunker, eftersom kostnader och vinster är ojämnt fördelade. Nationalekonomisk analys tenderar att utgå från samhällsekonomisk effektivitet, men väljare agerar utifrån sina egna incitament och riskbedömningar. Eurofrågan är en fråga bortom effektivitet i makromodeller. Frågan beröra osäkerhet och upplevd kontroll.

En svaghet i antologin är att den i huvudsak analyserar inträdet i valutaunionen, men i mindre utsträckning diskuterar exit. En exit kanske låter dramatiskt innan inträde men någon gång kommer det ske och vi bör tänka på det. Ingen monetär ordning är garanterad att bestå oförändrad över mycket långa tidsperioder. Den klassiska guldmyntfoten kollapsade i samband med världskrigets utbrott 1914 då de flesta deltagande länder ställde in inlösen av sedlar mot guld. Bretton Woods-systemet, etablerat 1944 med fasta växelkurser knutna till dollarn och guld, betraktades som fundamentet för efterkrigstidens stabilitet, men övergavs 1971 när USA ensidigt stängde guldfönstret. Den europeiska växelkursmekanismen (ERM), som föregick euron, utsattes för så stora spänningar i början av 1990-talet att flera länder tvingades lämna eller devalvera kraftigt. Även valutaunioner har upplösts: den latinska myntunionen från 1800-talet föll samman efter återkommande finanspolitiska spänningar, och den skandinaviska myntunionen upplöstes i samband med första världskriget.

Frågan om under vilka omständigheter ett land kan eller bör lämna valutaunionen, vilka ekonomiska och rättsliga kostnader en sådan process skulle medföra samt hur irreversibelt beslutet i realiteten är, behandlas sparsamt. Från ett riskperspektiv spelar asymmetrin roll: inträde är politiskt möjligt medans utträde kan vara ekonomiskt och institutionellt mycket kostsamt och kanske äta upp alla små vinster som skapas med åren. En analys som väger förväntad nytta mot potentiella svansrisker hade kunnat fördjupa bedömningen.

En annan aspekt som kunde ha problematiserats mer är efterlevnaden av de finanspolitiska regelverken. Stabilitets- och tillväxtpakten samt senare reformer

syftar till att begränsa underskott och skuldsättning. Den historiska erfarenheten visar att regelverket ofta tolkats flexibelt, särskilt när större medlemsstater berörs. Om regler inte tillämpas konsekvent förändras incitamentsstrukturen i unionen. Riskdelning kan då gradvis övergå i risköverföring. Reglerna är etablerade de jure; frågan är hur starka de är de facto.

Antologin diskuterar institutionerna men den politiska ekonomin bakom regelöverträdelser och selektiv tillämpning hade kunnat ges större utrymme. Europa har en åldrande och snart krympande befolkning och i princip alla andra länder har pay-as-you-go pensionssystem som troligen inte kommer att hålla, fråga bara Frankrike som försöker reformera systemet och tappar premiärministrar som löv på hösten.

Valutaunionen är inte en teknokratisk konstruktion frikopplad från partipolitik. Om centrala medlemsländer under längre perioder styrs av partier med svag förankring i etablerade budgetnormer eller med en mer konfrontativ syn på europeiskt samarbete påverkar det både policyinriktning och institutionell stabilitet. Antologin analyserar integrationens dynamik, men i mindre grad scenarier där den politiska riktningen förändras i mer populistisk eller systemutmanande riktning. Att begära 120 sidor till inser jag dock är orealistiskt.

Slutsatserna i boken framstår inte som felaktiga, men beslutsunderlaget vilar i hög grad på antaganden om institutionell stabilitet, regelbunden efterlevnad av överenskomna regelverk och en i huvudsak förutsägbar politisk utveckling. En mer explicit analys av EMU-beslutets irreversibilitet, regelverkens faktiska trovärdighet samt konsekvenserna av mer genomgripande politiska skiften inom unionen hade fördjupat bedömningen av de långsiktiga riskerna och därmed stärkt den samlade analysen och troligen övertygat fler.

Antologins styrka ligger i bredden och i den konsekventa strävan att väga kostnader mot vinster utan att förenkla målkonflikter. Någon entydig slutsats levereras inte; i stället tydliggörs hur bedömningen beror på hur euroområdet utvecklas institutionellt och hur den ekonomiska integrationen fördjupas. Sammantaget utgör boken ett kvalificerat underlag för en förnyad diskussion om en fråga som en gång avgjordes vid valurnorna men som återkommit i takt med kronans utveckling och förändrade ekonomiska förutsättningar. Efter att ha läst de 537 sidorna vet jag fortfarande inte vad jag skulle rösta.

Att inte ha ett bra svar på ja eller nej efter fem år grundutbildning plus fem år av doktorandstudier i nationalekonomi samt ha varit yrkesverksam i nio år skulle kunna vara ett eget tillkortakommande men det är nog helt enkelt så att frågan är komplex och att det finns många saker att optimera vars värde kan variera från dag till annan.

Källa

https://historik.val.se/val/emu2003/resultat/slutresultat/table_ooF.html